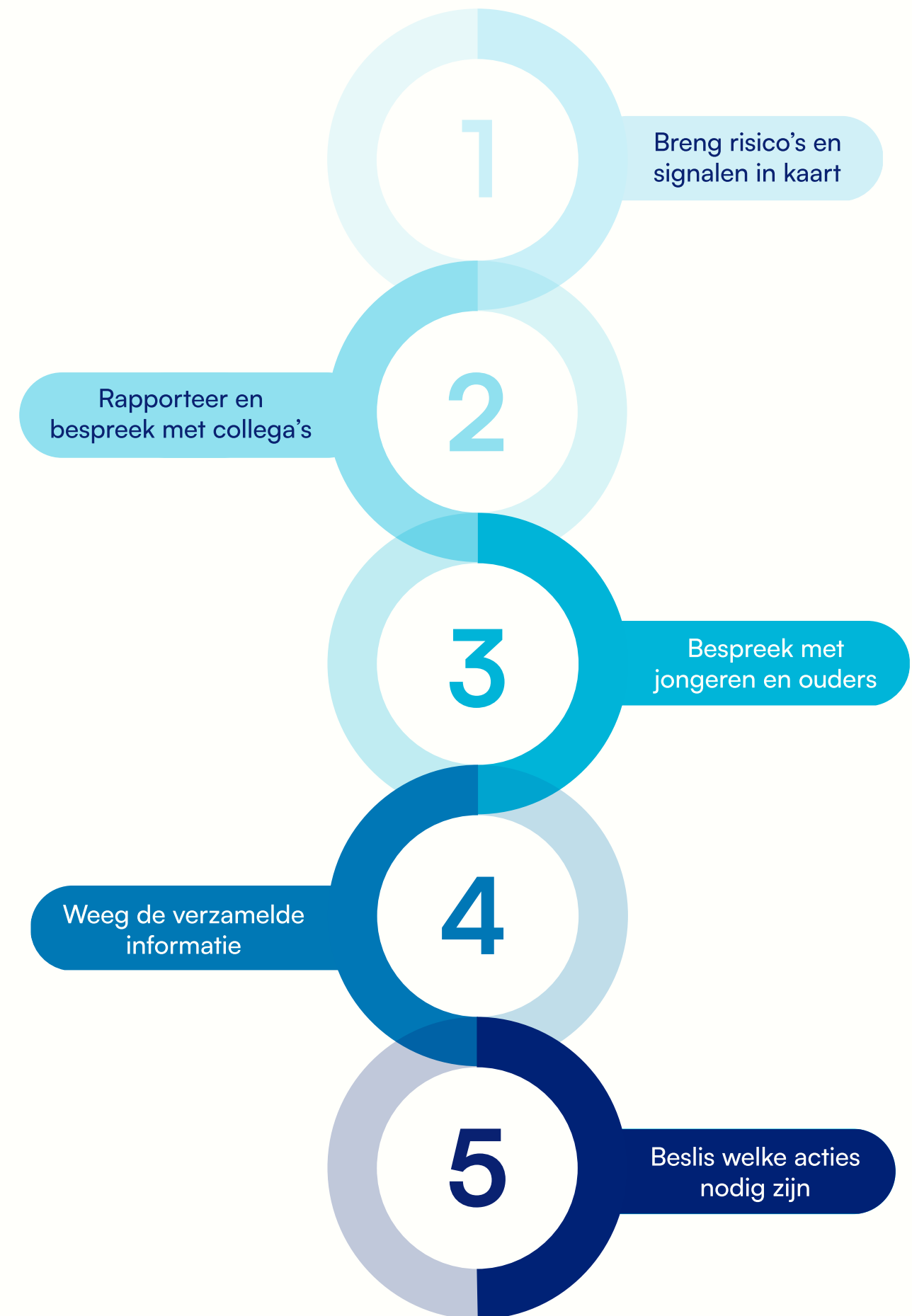

Criminele uitbuiting & LVB

Wat is criminele uitbuiting?

Wat is een LVB?

Inleiding

Er is landelijk weinig kennis over criminele uitbuiting bij jongeren die functioneren op het niveau van een licht verstandelijke beperking (LVB). Ook bij professionals blijkt er vaak handelingsverlegenheid te zijn in het signaleren van en handelen bij criminele uitbuiting. Met deze handreiking beoogt Koraal de kennis over criminele uitbuiting en LVB te vergroten en bij te dragen aan het verkleinen van de handelingsverlegenheid van professionals in Nederland.

Juist jongeren met een LVB lopen een verhoogd risico om als slachtoffer en/of dader in aanraking te komen met uitbuiting (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2022). Door onder andere hun verhoogde beïnvloedbaarheid, beperkte sociale redzaamheid en moeite met het overzien van consequenties zijn zij extra vatbaar voor ronselpraktijken en druk van buitenaf. Tegelijkertijd sluiten bestaande signalerings- en interventiemethoden vaak onvoldoende aan bij hun ondersteuningsbehoeften. Dit maakt het des te belangrijker om aandacht te hebben voor jongeren met een LVB die in aanraking (kunnen) komen met criminele uitbuiting.

De informatie in deze handreiking is verkregen door middel van literatuuronderzoek en focusgroepen met professionals uit verschillende disciplines die in hun werk te maken hebben (gehad) met criminele uitbuiting bij jongeren met een LVB. Dit waren onder andere regiebehandelaren, groepsbegeleiders, politiemedewerkers, wijkteammedewerkers en onderzoekers. Daarnaast zijn interviews gehouden met jongeren met een LVB die slachtoffer zijn geweest van (seksuele) uitbuiting en hun ouders.

Dankzij de waardevolle inbreng van deze professionals, jongeren en ouders is deze handreiking tot stand gekomen. Hun ervaringen en perspectieven hebben niet alleen richting gegeven aan de inhoud, maar zorgen er ook voor dat de handreiking aansluit bij de praktijk. Om hun stem goed te laten horen, zijn in de verschillende hoofdstukken citaten opgenomen die hun ervaringen en inzichten illustreren.

Deze handreiking is ontwikkeld door Koraal en voortgekomen uit een subsidieproject van het Ministerie van VWS (subsidienummer: 90001477).

Leeswijzer

Deze handreiking is opgebouwd uit twee introducerende hoofdstukken: Wat is criminele uitbuiting? en Wat is een LVB? Gevolgd door 5 hoofdstukken die elk een stap beslaan van het stappenplan 'Hoe signaleer je slachtoffers van mensenhandel' (NJI, 2017). De stappen helpen om de informatie systematisch te verzamelen en te verwerken. Door de stappen te doorlopen krijgen professionals een antwoord op de vraag wat zij kunnen doen bij vermoedens van criminele uitbuiting en andere vormen van mensenhandel. In deze interactieve pdf kan door middel van de knoppen op de eerste pagina ook snel naar een hoofdstuk naar keuze worden genavigeerd.

Auteurs

Sarah Collins
Gabriëlle Mercera
Loïs de Rooij

Koraal

Illustraties

Bregje Verdam - BregjeTekent

Ontwerp

Jill de Rooij - studio billy

Contact

LRooij@koraal.nl

Wat is criminele uitbuiting?

Het ronselen of aanzetten van een persoon tot het plegen van strafbare handelingen, onder een vorm van dwang, waar de uitbuiters van profiteert.

Enkele voorbeelden van criminele uitbuiting zijn:

- Iemand die, onder dwang of misleiding, zijn bankrekening of betaalmiddelen ter beschikking stelt voor criminelen om geld te verplaatsen of wit te wassen. Dit wordt ook wel een 'geldezel' genoemd.
- Loopjongens die handelen in vapes, drugs of andere illegale middelen.
- Dwang tot criminele activiteiten zoals een overval, brandstichting of inbraak.

Dit zijn slechts een paar voorbeelden van criminele uitbuitingsvormen. De vormen kunnen snel veranderen omdat criminelen zich voortdurend aanpassen aan nieuwe wetten, technologieën en opsporingsmethoden.

Drie kenmerken

Wanneer iemand criminele activiteiten verricht, is het vaak lastig te bepalen of diegene slachtoffer is van een uitbuitingssituatie of als dader kan worden aangemerkt. Er is sprake van criminele uitbuiting wanneer de volgende drie kenmerken van toepassing zijn op een situatie:

*Het kenmerk van dwang hoeft niet aantoonbaar te zijn bij minderjarige slachtoffers.

1 Casussen

Hieronder worden een aantal casussen beschreven waarin de drie kenmerken van criminele uitbuiting naar voren komen.

Kevin, een 16-jarige jongen met een licht verstandelijke beperking (LVB), voelt zich vaak eenzaam en wil graag vrienden maken. Hij ontmoet via sociale media Mark, met wie hij iedere dag praat en bevriend raakt. Na enkele maanden zegt Mark dat hij een makkelijke manier weet om geld te verdienen. Mark vraagt Kevin om zijn bankrekening te gebruiken voor het verkopen van sneakers op Vinted. Zonder de situatie volledig te begrijpen, laat Kevin het geld van de verkopen op zijn rekening storten en boekt het vervolgens over naar een onbekend rekeningnummer dat hij van Mark heeft gekregen. Kevin krijgt hier een kleine vergoeding voor. Wanneer Kevin twijfels krijgt en wil stoppen, dreigt Mark de vriendschap te verbreken. Na enkele weken wordt Kevin door de politie benaderd, omdat zijn rekening is gebruikt voor oplichting. De sneakers zijn nooit bij de kopers aangekomen.

2

Sam is een 17-jarige jongen met een LVB en verblijft op een leefgroep. Hoewel Sam de regels vaak niet zo nauw neemt, valt het zijn begeleiders op dat hij de laatste tijd vaak op tijd is en zijn afspraken nakomt. Ook bestelt hij veel eten met zijn nieuwe iPhone zonder dat duidelijk is hoe hij aan dit geld komt. In werkelijkheid is Sam benaderd door oudere jongens die altijd rondhangen op het terrein van de leefgroep. Ze gaven hem geld en spullen in ruil voor het vervoeren van drugs. Sam dacht dat het geen kwaad kon en dat hij hierdoor eindelijk een nieuwe iPhone kon kopen. Plotseling vertellen de oudere jongens hem dat hij al het geld en de spullen die hij heeft gekregen terug moet betalen. Als Sam aangeeft dat hij het geld niet heeft, zetten ze hem onder druk om drugs te verkopen door hem te bedreigen en intimideren. De jongens geven hem nadrukkelijk de opdracht om zich voorbeeldig te gedragen. Hij mag absoluut geen argwaan wekken, anders volgen er consequenties.

3

Anna is een 15-jarig meisje met een LVB. Ze is wat onzeker over zichzelf en altijd rustig. Ze heeft een hechte vriendschap met Sophie die avontuurlijker en zelfverzekerder is. Sophie begint de laatste tijd steeds vaker te praten over hoe “saai” Anna is en plaagt haar omdat ze nooit iets durft. Op een dag stelt Sophie voor om samen een winkel in de buurt binnen te gaan en een zonnebril te stelen, gewoon voor de spanning. Anna weigert in eerste instantie, maar Sophie blijft aandringen. Ze zegt dat het “maar een kleinigheidje” is en dat Anna zich niet zo kinderachtig moet gedragen. Anna besluit de zonnebril toch te stelen zodat zij er net zo een heeft als veel jongeren op school.

Wat is een LVB?

Een licht verstandelijke beperking (LVB) wordt gekenmerkt door beperkingen in het cognitief en adaptief functioneren (Landelijk Kenniscentrum LVB, z.d.-a).

- Cognitieve beperkingen: er is sprake van een IQ-score tussen de 50-70. Mensen met een IQ-score tussen de 70-85 met bijkomende problemen kunnen in Nederland dezelfde zorg krijgen als mensen met een LVB.
- Adaptieve beperkingen in de
 - conceptuele vaardigheden: bijvoorbeeld taalbegrip, rekenen en plannen
 - sociale vaardigheden: bijvoorbeeld communiceren, grenzen aangeven en het aangaan van sociale relaties
 - praktische vaardigheden: bijvoorbeeld zelfzorg, omgaan met geld en huishoudelijke taken

Slachtofferschap uitbuiting

Jongeren die functioneren op het niveau van een LVB lopen een verhoogd risico op slachtoffer- of daderschap van uitbuiting (Landelijk Kenniscentrum LVB, z.d.-b; Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2022). Dit is onder andere een gevolg van de hiernaast beschreven beperkingen. Het is belangrijk om de (preventieve) zorg en ondersteuning rondom uitbuiting af te stemmen op iemand met een LVB. Hierdoor kunnen professionals beter inspelen op de specifieke behoeften en zo bescherming bieden, zelfredzaamheid bevorderen en risico's minimaliseren.

Onzichtbaarheid

Er zijn in Nederland naar schatting ruim 1 miljoen mensen met een IQ tussen de 50 en 85 en bijkomende problemen. Een LVB is moeilijk te herkennen, omdat de beperkingen vaak niet zichtbaar zijn in dagelijkse situaties. Ook uitbuiting is moeilijk te herkennen. Slachtoffers openbaren de situatie vaak niet vanuit schaamte, angst om niet geloofd te worden, angst voor de dader of omdat ze niet begrijpen dat ze worden uitgebuit. Dit maakt het moeilijk voor zowel de slachtoffers zelf als voor hulpverleners, vrienden of familie om de signalen van uitbuiting te herkennen. Daarbij is er een gebrek aan kennis bij veel professionals over zowel een LVB als tekenen van uitbuiting.

Wat zijn de risicofactoren?

Veel risicofactoren voor uitbuiting hangen samen met de cognitieve en adaptieve beperkingen van iemand met een LVB. Hieronder worden voorbeelden gegeven in de vorm van quotes van de geïnterviewde professionals.

Cognitieve beperkingen

• Minder bewust van uitbuitingssituatie

“Dat kompas wat minder goed afgestemd is op: wat zijn de intenties van de ander? Kan ik voldoende begrijpen wat de anderen met mij voor hebben. Waar misschien bij normaal begaafde jeugd wat eerder zo’n alarmbelletje ergens in het achterhoofd gaat rinkelen, komt dat bij de LVB pas veel later. Of komt het niet.” - Professional

• Oorzaak gevolg niet kunnen overzien

“Ja, ik zie daar wel verschil in, want ik denk dat de jongeren bij mij de gevolgen niet goed kunnen overzien. En dat jongeren met een gemiddeld IQ of hoger er wat beter in zijn om oorzaak gevolg te kunnen zien. Mijn jongen, die dacht gewoon: hé dit is makkelijk geld verdienen. Er is niemand in gevaar, want ze zeggen dat er niemand in gevaar is.” - Professional

• Snelle behoeftebevrediging

“Ja en die directe behoeftebevrediging. Hier zien we dan dat ze anderen zien met de nieuwe Nike Air Jordans en die willen ze dan ook. Met een normaal baantje moeten ze daar maanden voor werken en dit zijn van die snelle acties. Die directe behoeftebevrediging daar gaan de jongeren goed op. Dus ja, daar hebben ze ook wel iets voor over, maar overzien vervolgens de risico's niet.” - Professional

Adaptieve beperkingen

• Moeite met inschatten intenties van anderen

“Dat is dan ook wel waar de jongeren van overtuigd zijn, dat de ander het beste met hen voor heeft. Ook al is het een oudere man in het dorp die zijn woning beschikbaar stelt. Ieder mens denkt van: daar ga je de nacht niet doorbrengen. Maar ja, toch werkt dat hier dan anders voor de jeugd. Voor bepaalde jongeren in ieder geval.” - Professional

• Gevoelig voor het krijgen van aanzien

“Ik denk zeker als je naar de LVB-doelgroep kijkt, straatcredits hè. Je staat dus op straat in combinatie met een verstandelijke beperking waarin dat aanzien toch heel erg belangrijk is. Ik denk dat het wel een hele grote drijfveer is voor jongens om keuzes te maken die niet altijd de beste keuzes zijn.” - Professional

• Moeite met het aangeven van grenzen

“Ja vooropgesteld kennen ze hun eigen grens überhaupt wel? Weten ze überhaupt: wat wil ik? Wie ben ik? Waar hoor ik bij? Wat vind ik fijn? Wat vind ik niet fijn? Dat is zeker een thema. En, ik denk bij deze jeugdige, in dit geval, dat die pas heel laat door had dat er misschien wel over zijn grens heen was gegaan. Maar die grens in het begin ook zelf nog niet zo kon ervaren.” - Professional

Als gevolg van al deze factoren zijn jongeren met een LVB vaak beïnvloedbaarder en afhankelijker van anderen. Dit maakt hen kwetsbaar voor manipulatie, groepsdruk en uitbuiting. Ze kunnen bijvoorbeeld makkelijker overgehaald worden om iets strafbaars te doen. Naast de risicofactoren die samenhangen met cognitieve en adaptieve beperkingen zijn er ook veel algemene factoren die een persoon kwetsbaar kunnen maken om in aanraking te komen met uitbuiting. Voorbeelden van risicofactoren op individueel niveau, gezins- en omgevingsniveau zijn: ingrijpende (jeugd)ervaringen (zoals huiselijk geweld, gepest worden, mishandeling en verwaarlozing), armoede, dakloosheid, psychische problemen, weglloopgedrag, middelenmisbruik, het ervaren van stigma, een laag zelfbeeld, sociale isolatie en het gevoel nergens bij te horen (Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel, 2022; Nederlands Jeugdinstituut, z.d.; Reid, 2011). Veel van deze risicofactoren komen relatief vaker voor bij mensen met een LVB, waardoor hun risico op slachtofferschap van uitbuiting verder wordt vergroot.

Wanneer je een jongere leert kennen is het niet alleen belangrijk om te kijken naar risicofactoren, maar ook naar beschermende factoren.

Ga naar stap 5 voor beschermende factoren

Wat zijn de signalen?

Interviewer: *“Wat zijn voor jullie nou echt signalen waarvan je denkt: daar gaan bij mij de alarmbellen af?”* Professional: *“Veranderingen. Als er iets verandert in al deze dingen: gedrag, uiterlijk, taalgebruik, manier waarop ze met de begeleiding omgaan, het moment waarop ze thuis of niet thuis zijn.”*

“Kijk, pubergedrag dat is een fase en dat is een bepaalde termijn [...] Je ziet heel snel gedragsverandering. Je ziet heel snel dure kleding. Je ziet in een korte tijd heel snel ander soort vriendenkringen, ander soort daginvulling. Dan heb je het over een serieus signaal. Dat moet je natuurlijk ook nog kaderen, van: waar hebben we dan in principe [mee] te maken?”
- Professional

“Dat is het natuurlijk ook wat wij hier altijd proberen te doen. Elk op zichzelf staand dingetje is misschien ook niet meteen een hele grote zorg, maar al die signalen bij elkaar. Ja, dan wordt op een gegeven moment wel duidelijk dat er toch meer aan de hand is.” - Professional

Signalen van criminele uitbuiting hebben veelal te maken met veranderingen op verschillende gebieden. Deze veranderingen zijn vaak plotseling. Daarnaast is er vaak sprake van een opeenstapeling van verschillende signalen die door verschillende mensen worden opgemerkt. Het kan helpen om de signalen met collega's of ouders te bespreken om zo een completer beeld van de situatie te krijgen. Hieronder volgt een lijst signalen die mogelijk duiden op criminele uitbuiting.

- **Wegloopgedrag:** denk aan 's nachts wegblijven of niet aanwezig zijn op school
- **Veel geld en uitgaven:** denk aan nieuwe spullen of kleding, het hebben van cash geld en aan het regelmatig bestellen van eten
- **Gedrag:** denk aan (toenemend) middelengebruik, (extremer) crimineel gedrag en een verandering in daginvulling
- **Sociaal:** denk aan het niet nakomen van afspraken, (andere) contacten, teruggetrokken/afstandelijk en sociaal wenselijk gedrag
- **Emoties:** denk aan signalen van angst, woede en agressie

Hierboven worden concrete signalen genoemd, maar een onderbuikgevoel kan ook een signaal zijn. Vertrouw op je onderbuikgevoel en bespreek dit met collega's.

Bij jongeren met een LVB spelen vaak meerdere problemen (comorbiditeit) en bepaalde signalen zoals emotionele problemen zijn vaker aanwezig. Hierdoor kan een verandering minder opvallen of aan reeds bekende problemen worden gerelateerd. Signalen worden daardoor mogelijk niet meteen aan slachtofferschap van criminele uitbuiting gekoppeld.

NB: niet elk signaal wijst direct op criminele uitbuiting.

Vaak is er niet één signaal dat wijst op criminele uitbuiting, maar gaat het om een opeenstapeling van signalen. Sommige signalen lijken misschien niet relevant, maar wanneer je deze bij elkaar optelt vormen ze mogelijk wel een aanwijzing dat er meer speelt. Het is dus belangrijk om mogelijke signalen bij te houden.

“Voor mezelf ben ik gaan noteren van: welke signalen en wat zien we? Bijvoorbeeld hij springt achterop de scooter op het terrein. [...] En dat zie je dan heel snel in het voorbijgaan, omdat je daar toevallig op dat moment langs loopt. Maar dat plaatje krijgt betekenis, omdat je drie dagen eerder die pompbediende hebt gesproken met: ja, hij valt wel op hier. Anders was het me nooit opgevallen dat deze cliënt achter op de scooter zou springen die misschien gestolen was. Dus zo koppel je dingen aan elkaar die anders misschien los zand waren geweest, omdat je het voor jezelf wat meer gaat bijhouden.” - Professional

Het kan helpend zijn om de vermoedens met collega's te delen. Zo kunnen meerdere collega's de situatie in de gaten houden en kan informatie vanuit verschillende perspectieven worden gebundeld. Daarnaast kan het fijn zijn om er niet alleen mee te blijven lopen, maar je zorgen te delen en met elkaar te kunnen bespreken.

Wie kan je benaderen bij vermoedens van criminele uitbuiting?

- **De zorgcoördinator in je regio:** De zorgcoördinator is het eerste aanspreekpunt en is een organisatie waar je anoniem kan sparren over signalen die je ziet. Daarnaast kan de zorgcoördinator ondersteunen bij het coördineren van hulpverlening en het omgaan met vermoedelijke slachtoffers. De zorgcoördinator heeft ook lijntjes met het RIEC en de Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM).

• De aandachtsfunctionaris mensenhandel binnen je gemeente

Een aandachtsfunctionaris mensenhandel is een specifiek aangewezen persoon binnen een organisatie (bijvoorbeeld een gemeente, politie of zorginstelling) die zich met name richt op het signaleren van mensenhandel. Deze persoon is vaak het aanspreekpunt voor medewerkers die met mogelijke slachtoffers van mensenhandel in aanraking komen.

Samenwerking met de politie

Het kan helpen om lijntjes te leggen met de politie. Zo kan een wijkagent een rol spelen bij het herkennen van signalen van criminele uitbuiting.

“Soms moet je gewoon ook even de wijkagent in je team halen en een paar signalen bespreken of ze even mee laten praten. [...] Wat zien jullie nou? Wat leeft er in die straatcultuur? Even nog teruggrijpend op signalen. Samenwerken met elkaar en het niet binnen je team houden.” - Professional

Tip: Zorg voor een warme band met de politie, bijvoorbeeld met een wijkagent of iemand van het AVIM. Hierdoor sta je al in verbinding met elkaar zonder dat er direct sprake is van criminele uitbuiting. Op deze manier kan je in de toekomst snel schakelen wanneer er daadwerkelijk vermoedens zijn.

Tip: Sluit een overeenkomst met de politie of een veiligheidshuis af. Dit is een samenwerking waarbinnen bijvoorbeeld afspraken kunnen worden gemaakt over het uitwisselen van (gevoelige) informatie. Een voorbeeld is de proeftuin 'Verkleining kloof zorg en politie' van Koraal en het AVIM (Koraal, z.d.).

“Het AVIM is de speciale unit binnen de politiewereld die zich onder andere met mensenhandel bezighoudt. Wij hebben hier een proeftuin mogen draaien waarin je toch wat meer vanuit het sparren signalen mag gaan delen, zonder dat het meteen wordt vastgelegd in allerlei politiesystemen en waarbij je dus al pratende erop uitkomt van: hebben we het hier over uitbuiting of niet? En wat kunnen we daar dan op inzetten?” - Professional

Voordat je in gesprek gaat met jongeren en ouders is het helpend om stil te staan bij je eigen houding. Een open, nieuwsgierige en oordeelloze houding, waarbij je oprechte interesse toont en transparant bent over je rol en bedoeling, draagt bij aan een veilige sfeer. Dit maakt het voor de jongere en/of ouder gemakkelijker om zich uit te spreken en écht in gesprek te gaan.

Hoe open je het gesprek?

- Begin het gesprek open en ga niet direct de confrontatie aan. Begin met een open, oordeelloze vraag, bijvoorbeeld: hoe gaat het de laatste tijd met je?
- Begin het gesprek tijdens een ontspannen activiteit, zoals tijdens het fietsen of koken. Dit zorgt voor een ongedwongen sfeer.

Gesprekstips jongeren

- Wees nieuwsgierig en stel vragen alsof je niks van het onderwerp af weet. Laat de jongere vertellen. Wanneer een jongere bijvoorbeeld vertelt over blowen, stel vragen als: *“hoe doe je dat dan? Waar koop je dat dan? Ik zou niet weten hoe ik eraan kwam. Weet je wel, ook een beetje naïef het gesprek aangaan. Geen waardeoordeel en gewoon heel open en geïnteresseerd.”* - Professional
- Benoem de signalen en de zorgen die je hebt feitelijk en reageer oordeelloos. Bijvoorbeeld: “Ik zie dat je een nieuwe jas hebt. Daar ben ik benieuwd naar: Hoe ben je daaraan gekomen?” Jongeren laten ‘proefballonnetjes’ los om te testen hoe je op de informatie reageert.

- Wees geduldig en volg het tempo van de jongere. Vat het gesprek soms samen en check of de informatie klopt. Binnen de straatcultuur wordt er niet gesnitcht. Vaak zijn er meerdere gesprekken nodig. Laat merken dat je altijd beschikbaar bent als de jongere op een later moment nog iets bij je kwijt wil.
- Wees transparant. Geef aan wat de vervolgstappen zijn en dat je soms dingen met ouders of collega’s moet delen. Stel voor om dit samen te doen of leg de regie bij de jongere (“app jij dit naar mama?”).

“Bij jongeren met een LVB is het belangrijk om overvraging te voorkomen. Soms geven jongeren zelf aan dat hun hoofd vol zit. Je kan ze dan bijvoorbeeld vragen om één ding te delen wat je later weer kan gebruiken als een haakje om het gesprek te vervolgen.” - Ouder

Gesprekstips ouders en verzorgers

- Wees duidelijk en transparant. Bespreek welke signalen je ziet en wat je vermoedens zijn. Ouders zien mogelijk ook (andere) signalen.
- Besteed aandacht aan de ervaringen en emoties van ouders. Vraag bijvoorbeeld hoe het met ze gaat. Besef dat ouders zich vaak machteloos en schuldig voelen en schaamte kunnen ervaren.

“Je staat gewoon letterlijk machteloos. En je ziet het gebeuren en je kijkt ernaar. En je kunt gewoon, daar ben ik nu dan pas achter gekomen, je kunt ook echt helemaal niks eraan doen.” - Ouder

Beoordeel de aard en de ernst van de situatie op basis van het afwegingskader in de meldcode en volg de stappen zoals beschreven. De meldcode is opgesteld voor situaties waarin sprake is van of vermoedens zijn van fysiek, psychisch of seksueel geweld en/of verwaarlozing.

De meldcode geeft daarnaast duidelijke richtlijnen over het maken van een melding bij Veilig Thuis. Veilig Thuis biedt advies, ondersteuning en is het meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling.

Het landelijke telefoonnummer van Veilig Thuis is:

 0800 - 2000

Gratis bereikbaar, 24 uur per dag en 7 dagen per week.

Je kunt ook meer informatie vinden of anoniem chatten via: **www.veiligthuis.nl**

Bij spoed of acuut gevaar, bel **112**
Neem contact op met de plaatselijke politie **0900 8844**
of Meld Misdaad Anoniem **0800 7000**

Basishouding van professionals

Jongeren die (mogelijk) slachtoffer zijn van criminele uitbuiting leven vaak in een situatie waarin wantrouwen, controle, angst en dreiging centraal staan. Ze ervaren vaak weinig veiligheid, zowel thuis als op straat en/of online. Juist daarom is het cruciaal dat zij in contact met professionals een omgeving ervaren waarin ze zich wél veilig, verbonden en geaccepteerd voelen. De basishouding van professionals is daarin van groot belang.

- Creëer een omgeving waarin jongeren zich **veilig** voelen door hen met oprechte interesse, nieuwsgierigheid en zonder oordeel te benaderen. Het is belangrijk om de jongere het gevoel te geven dat je er onvoorwaardelijk voor hem of haar bent, wat er ook gebeurt.

“Weet je, de oordelen die klinken altijd en je hebt ze meteen al klaar, want ze komen met een of ander verhaal en je hebt je oordeel altijd klaar. Gewoon nieuwsgierig zijn. ‘Hoe zit dat dan? Hoe werkt dat dan met dat Telegram? Laat eens zien. Oh wil je dat niet? Nou, dan kijken we een andere keer misschien’. Echt gewoon onbevangen nieuwsgierig zijn.” - Professional

- Blijf in **verbinding** met de jongere door regelmatig contact te houden, met oprechte interesse te luisteren en ook in moeilijke tijden het contact te onderhouden. Ook hierin is een oordeelloze houding belangrijk.

“Nou, dat zit hem ook wel [in] hoe je contact houdt. Op het moment dat jongeren weg zijn en ze hebben een mobiel. ‘Ik ben bezig met het eten te koken. We eten nasi en kan ik je verwachten bij het eten?’ In plaats van: ‘ik heb je al drie keer gewaarschuwd om 6 uur moet je terug zijn. Laat me even weten of je aanschuift of niet.’ Dan heb je ook de informatie, want het gaat niet om eet je hier of niet, maar ik wil contact met jou om te checken: ben jij nog oké?” - Professional

- Wees **transparant** in je communicatie met jongeren en ouders. Zo laat je zien dat je te vertrouwen bent en dat versterkt jullie band. Daarbij staat ook de **samenwerking** centraal waarbij jongeren en ouders mee kunnen beslissen. Neem niet de regie over, maar geef de jongere een stem en keuze. Het overnemen van de regie kan averechts werken.

“Weet je ook daarin heb je nog speelruimte dat je de verantwoordelijkheid bij de jeugdige zelf legt. ‘Of zullen we dan samen bellen als je het fijn vindt? En als het jou niet lukt om te vertellen, ben ik er in ieder geval bij en ik help je.’ Daar kunnen best wel wat variaties op bedacht worden, denk ik.”
- Professional

Belevingswereld jongeren

Waarom is aansluiten bij de belevingswereld zo belangrijk?

Om de uitbuitingssituatie en de leefwereld van jongeren beter te begrijpen kan het helpen om je te verdiepen in hun belevingswereld. Zo krijg je een beter inzicht in hun normen, waarden en wat hen bezighoudt. Veel jongeren geven in voorkeuren voor bijvoorbeeld muziek of series onbewust iets prijs over hun leefwereld, worstelingen en rolmodellen. Als je als professional nieuwsgierig en zonder oordeel het gesprek aangaat over wat zij mooi of interessant vinden, creëer je verbinding en vertrouwen. Dat vertrouwen is essentieel om signalen van mogelijke uitbuiting op te vangen. Jongeren die zich gezien en begrepen voelen, zullen eerder open zijn over risicovolle situaties of twijfelachtige contacten. Het kan je daarnaast helpen om beter te begrijpen waar jongeren vatbaar voor zijn, zoals de verleiding van status, geld en macht die in rapteksten of series vaak worden geromantiseerd.

Wat kun je doen?

- **Verdiep je in de interesses van de jongeren**

Sta stil bij de muziek die ze luisteren. Welke teksten worden er gezongen? Welke boodschap zit hierachter? Ga vervolgens vanuit interesse het gesprek aan waarom de jongeren hiernaar luisteren. Wat vinden ze mooi aan de muziek? Wat halen ze uit de tekst? Een andere manier is om samen naar de favoriete series of films van de jongeren te kijken. Bespreek bijvoorbeeld wat zij leuk vinden aan programma's zoals Ex on The Beach of Mocromaffia.

- **Leer de taal van de jongeren kennen**

Neem bijvoorbeeld bepaalde woorden over om aansluiting te vinden. Jongeren voelen zich hierdoor sneller serieus genomen, begrepen en gehoord.

- **Verdiep je in de straatcultuur**

In situaties waar (vermoedelijk) uitbuiting speelt, kan het helpend zijn om positieve aspecten van de straatcultuur in het contact met de jongeren terug te laten komen. Denk aan principes zoals 'voor wat hoort wat'. Maar denk ook aan de regels van de straat, zoals 'niet snitchen'.

"Snitchen is slapen, snitchen is een doodzonde en de regels van de straat zijn vaak erger als de straf vanuit de politie. Iemand kan niet ineens zomaar stoppen. Een gezamenlijk plan van aanpak is dan ook heel belangrijk." - Professional

Beschermende factoren

Het is niet altijd te voorkomen dat jongeren in een uitbuitings situatie terecht komen. Er zijn beschermende factoren die de kans kunnen verkleinen dat jongeren crimineel worden uitgebuit of opnieuw slachtoffer worden.

Een belangrijke beschermende factor is het intrinsiek motiveren en het bieden van perspectief. Je kan jongeren bijvoorbeeld laten zien dat er ook andere manieren zijn om geld te verdienen. Door ze realistische perspectieven te bieden op het gebied van werk of opleiding, gaan jongeren mogelijk andere keuzes zien en maken.

"Wat ik als voorbeeld gebruik is tegenwoordig als je een stukadoor inhuurt, ben je meer geld kwijt dan als je een advocaat inhuurt. Dus dat betekent, als stukadoor verdien je meer dan als drugsdealer". - Professional

Het creëren van een zinvolle daginvulling hangt hiermee samen. In bepaalde situaties is het voor jongeren niet mogelijk om naar school te gaan. Het is dan van belang om een stimulerend alternatief aan te bieden zoals het vinden van een bijbaan, een stageplek of dagbesteding waar er aan leerdoelen kan worden gewerkt.

"Vanuit verveling ben je ook eerder geneigd om allerlei, ja hoe zeg ik het, op allerlei dingen in te gaan. Dus ik denk dat hangt ook een beetje samen met perspectief en met motivatie. Als je met iets zinvols bezig bent, dan ben je misschien ook minder geneigd om je te laten afleiden. Als je dingen aan het doen bent waarvan je denkt: oké, daar heb ik iets aan of daar haal ik voldoening uit, dan heb je daar ook meer de focus op liggen." - Professional

Daarnaast kan het helpen om steunende en motiverende personen in het leven van de jongere te benadrukken. Dit kan een familielid zijn, maar ook een begeleider op een leefgroep, leerkracht of sporttrainer. Breng samen het netwerk van de jongere in kaart.

Samenwerken met ouders en verzorgers

In situaties van (vermoedelijke) criminele uitbuiting is het van belang om zoveel mogelijk samen te werken met het netwerk van de jongere (denk aan ouders, familieleden, vrienden of andere belangrijke personen). Betrek de ouders of verzorgers van de jongere bij verdere stappen en bij het delen van informatie. Ga na wat het netwerk nodig heeft op het gebied van steun en informatie. Het is belangrijk om ouders erkenning te geven voor hun ervaringen en als samenwerkingspartners te zien in het herstel van hun kind en henzelf. Lotgenotencontact kan ouders helpen zich minder alleen en machteloos te laten voelen. Ze kunnen kracht halen uit (h)erkenning en gedeelde ervaringen.

“Ik denk ook steeds, nu nog, dat je het idee hebt dat je alleen op een eiland staat. Terwijl er staan er zoveel alleen op dat eilandje. En het begrip van mensen die in hetzelfde schuitje zitten zonder dat je het daarover hebt, is gewoon heel prettig.” - Ouder

Samenwerking tussen het zorg- en veiligheidsdomein

Verklein de kloof tussen de zorg- en het veiligheidsdomein op een praktische manier.

Dit kan de zorg doen

Zorg voor een goede verbinding met de wijkagent en laat hem of haar bijvoorbeeld preventief op bezoek komen op plekken waar veel kwetsbare jongeren zijn, zoals een zorginstelling, een buurtcentrum of een school. Hierdoor zijn er vaker laagdrempelige contactmomenten tussen onder andere jongeren, de wijkagent, hulpverleners en docenten.

Dit kan het veiligheidsdomein doen

Veel jongeren die te maken krijgen met justitie hebben een LVB. Wees je hiervan bewust en pas je aanpak hierop aan in bijvoorbeeld verhoren of contact op straat.

- Gebruik makkelijke taal. Gebruik geen beeldspraak of spreekwoorden.
- Laat de jongere de vragen in zijn of haar eigen woorden herhalen. Op deze manier kom je erachter of de jongere de vraag goed heeft begrepen.
- Stel niet te veel vragen om overvraging te voorkomen.

Tips als je nog meer over het thema criminele uitbuiting wil weten of met andere organisaties in contact wil komen

- **De zorgcoördinator in je regio:** kan je in contact brengen met relevante zorg en ondersteuning rondom (criminele) uitbuiting.
- **De RIEC's en het LIEC:** de tien Regionale Informatie- en Expertisecentra (RIEC's) en het Landelijk Informatie- en Expertisecentrum (LIEC) werken samen om ondermijnende criminaliteit te bestrijden. Ze brengen informatie, kennis en krachten van verschillende overheidsorganisaties samen.
- **CoMensha (Coördinatiecentrum Mensenhandel):** een landelijk aanspreekpunt bij vermoedens van mensenhandel. De organisatie deelt daarnaast veel kennis rondom het thema mensenhandel en kan worden geconsulteerd voor advies bij vermoedens van onder andere criminele uitbuiting via de Helpdesk of consultatielijijn.
- **Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV):** werkt met de overheid, het bedrijfsleven en het veiligheidsdomein samen op verschillende thema's rondom criminaliteit. Daarnaast verspreidt het CCV informatie, rapporten en neemt het in veel samenwerkingsverbanden de regie.
- **Centrum Kinderhandel en Mensenhandel (CKM):** doet onder andere onderzoek naar criminele uitbuiting in Nederland. Op hun website staan meerdere onderzoeken over mensenhandel.
- **Strdr:** kan tips en handvaten geven aan professionals op het gebied van criminele uitbuiting.
- **Landelijk Kenniscentrum LVB:** biedt kennis en ondersteuning aan professionals die werken met jongeren met een LVB.
- **De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen:** onderzoekt de aard en omvang van mensenhandel, deelt kennis, adviseert de regering en draagt bij aan bewustwording voor een betere aanpak.

- **Koraal:** biedt zorg en ondersteuning aan (potentiële) slachtoffers van uitbuiting met een LVB. Op dit thema wordt ook onderzoek gedaan en gepubliceerd. Daarnaast heeft Koraal een consultatielijijn voor advies over uitbuiting (tel. 088 - 50 57 410).

Tools en websites die je kunnen helpen om meer over de straatcultuur te leren

- **BUIT:** een e-learning voor professionals.
- **Cursus Straatcultuur online en offline:** een online cursus voor professionals, ontwikkeld door ZonMw en de academische werkplaats Risicojeugd.
- **Universiteit van de straat:** een cursus ontwikkeld door een ervaringsdeskundige, gericht op v(s)o en mbo-scholen.
- **Cursus Straatcultuur in de klas:** een training voor onderwijsprofessionals.

Voor meer informatie over het veiligheidsdomein

- **Handreiking Politiewerk met oog voor Licht Verstandelijke Beperking (LVB):** een handreiking ontwikkeld door de Hogeschool Leiden in samenwerking met de politie in Zeeland/West Brabant. De handreiking richt zich onder andere op signalen van een LVB en aangepaste manieren van communicatie.
- **Handreiking Werken aan een goede samenwerking tussen zorgprofessionals en politie:** een handreiking van het Landelijk Kenniscentrum LVB over de samenwerking tussen zorgprofessionals en politie. De handreiking biedt handvaten en geeft tips per beroepsgroep.

Referenties

Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel. (2022).

Kijken met andere ogen. Deel I: Een landelijke verkenning naar criminele uitbuiting in dertien (middel)grote gemeenten in Nederland. Verkregen van https://www.hetckm.nl/wp-content/uploads/2023/03/CKM_-Rapport-Kijken_met_andere_ogen_2022_deel_1.pdf

Koraal. (z.d.).

Uitbuiting en LVB. Geraadpleegd op 19 september 2025, van <https://www.koraal.nl/over-koraal/koraalkennis/interventies-en-innovaties/uitbuiting-en-lvb/>

Landelijk Kenniscentrum LVB. (z.d.-a).

Over LVB. Geraadpleegd op 19 september 2025, van <https://www.kenniscentrumlvb.nl/over-lvb/>

Landelijk Kenniscentrum LVB. (z.d.-b).

LVB en risico's. Geraadpleegd op 19 september 2025, van <https://www.kenniscentrumlvb.nl/themas/risicos-lvb/>

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2022).

Brede blik op slachtofferschap: Achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Nationaal Rapporteur. Verkregen van <https://www.nationaalrapporteur.nl/publicaties/rapporten/2022/08/23/brede-blik-op-slachtofferschap>

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.).

Risicoprofiel van slachtoffers van seksuele uitbuiting. Geraadpleegd op 19 september 2025, van <https://www.nji.nl/mensenhandel/risicoprofiel-slachtoffers>

Nederlands Jeugdinstituut. (2017).

Hoe signaleer je slachtoffers? Stappenplan voor professionals. Verkregen van <https://www.nji.nl/system/files/2021-05/Hoe-signaleer-je-slachtoffers-Stappenplan-voor-professionals.pdf>

Reid, J.A. (2011).

An exploratory model of girl's vulnerability to commercial sexual exploitation in prostitution. Child Maltreatment, 16(2), 146-157.

